The Journal of Academic Social Science Studies

JASSS

International Journal of Social Science
Doi number:http://dx.doi.org/10.9761/JASSS2536
Number: 29 , p. 189-200, Autumn III 2014

TÜRK DİLİ ÇALIŞMALARINDA TERİM SORUNU: BİR DURUM ÇALIŞMASI[1]

THE TERM PROBLEMS IN TURKISH LANGUAGE STUDİES: A CASE STUDY

Yrd. Doç. Dr. Mehmet GÜRLEK
İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dilbilimi Bölümü
Prof. Dr. Mesut ŞEN
Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi ABD

Özet

Terimi, "Bilim dallarının, sanat ve meslek kollarının kavramlarını karşılayan, anlamları sınırlı özel sözler." olarak tanımlar ve normal kelimelerden ayırırız. 1930 yılına kadar terimlerimiz doğu kökenli kelime ve eklere dayanmaktaydı. Cumhuriyet döneminde yabancı kelimelere dayanan bu terimlerin yerine Türkçe terimlerin kullanılması konusunda hızlı ve radikal adımlar atılmıştır.

Türk Dilinin incelenmesi ve öğretilmesi sırasında yüksek bir anlatım düzeyine sahip olması, kullanılan terimlerin açık, net ve anlaşılır olmasına bağlıdır. Çünkü bir bilim dalının terimleri o bilim dalının temeli sayılır. Bir bilimsel kavrama birden çok ad vermek antlaşmayı zorlaştırdığı gibi bilimsel gelişmeyi de engeller.

Bugün yükseköğretimde Türk dili alanında ciddi mesafe almış olsak da çözüm bekleyen bazı sorunların olduğu bir gerçektir. Bugün çözüm bekleyen sorunlardan biri de terim sorunudur. Biz bu çalışmamızda yükseköğretimde Türkoloji alanında kullanılan terimleri inceleyeceğiz. Bu alanda yazılmış ve akademisyenlerimiz arasında kabul gören gramer kitaplarımızda kullanılan dilbilgisi terimlerini verecek ve farklılıkları tespit edeceğiz. Bu farklılıkların öğrencide ve öğretimde oluşturduğu aksaklıklar üzerinde durulacaktır.

Buradaki amacımız, terim üretmek, terim teklifi yapmak, terimler ile ilgili doğru/ yanlış değerlendirmesi yapmak değildir. Türkoloji terimlerinde karşımıza çıkan adlandırma problemini bir durum çalışması ile ortaya koymaktır. Bu çalışmayla; dilbilgisi alanında yükseköğretimde karşımıza çıkan terim farklılıklarında birliktelik sağlama ve belli terimlerde birleşme çalışmalarına yardımcı olmak amaçlanmaktadır.

---

[1] Bu çalışma Varşova Üniversitesinde 12-14 Eylül 2012 tarihinde düzenlenen II. Uluslararası Türkoloji Sempozyumunda sunulan *"Türkoloji Çalışmalarında Terim Sorunu"* başlıklı sözlü bildirinin gözden geçirilmiş şeklidir.

Çalışma nitel bir araştırma olup betimsel araştırma yöntemleri başlığı altında ilişkisiz tekil tarama yöntemi kullanılmıştır. Bunun amacı mevcut durumun profilini ortaya çıkarmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Terim, Terim Sorunu, Türk Dili

Abstract

We define the "term" as exceptional words having limited meanings and covering the concepts of branches of sciences, the arts and professions. And we separate it from basic words. Our terms have been based to oriental words and suffix and prefix until 1930. During the Republican era, rapid and radical steps have been taken about using original Turkish terms instead of those based to foreign languages.

It can be explained that a high level of expression of teaching and investigating of Turkish language is not so complicated owing to the terms being clear and concise. Accordingly, the terms of a branch of science are considered as grounded base. Attribution of many meanings to a scientific concept hinders scientific development and also makes the agreement difficult.

It is a fact that there have been many problems to be solved although we have currently taken a serious distance in the field of Turkish languege in higher education. One of problems to be solved is the term problems. In this study we will investigate the terms used in Turcology framework in higher education. We will find the differences by comparing the grammar terms of many grammar books accepted by academicians. We focus on the problems of these differences in student and educational process. The aim of this study is to explore the naming process of Turcology terms by a case study instead of producing terms, presenting terms, and evaluating of terms as wrong or right. This study has a qualitative nature. It is aimed in this study to arrive a consensus on the terms that we encountered in grammar field in higher education and to support the studies of uniting on some bases.

For this, non-corelational survey method was adodted within descriptive research. The aim of this design is to reveal the current profil of the case.

Key Words: Term, Term Problem, Turkish Language

GİRİŞ

Türk kültür hayatında yenileşmenin başlangıcı olarak kabul edilen Tanzimat dönemi ile terim konusunun ele alındığı görülmektedir. Bu dönem metinlerinde "ıstılah" kelimesiyle bütün halde karşılanmaya çalışılan "terim" sorunu başlangıçta ağırlıklı olarak Arapça/Farsça kelimelerden hareketle çözümlenmeye çalışılmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar "ıstılahat-ı ilmiyye", "ıstılahat-ı fenniyye", "ıstılahat-ı edebiyye" şeklinde kullanılmıştır.

Terim kelimesinin kökeni ile ilgili farklı görüşler mevcuttur. Terim kelimesinin kökenini dilimizdeki " dermek" fiilinin eski şekli olan "termek" fiiline dayandıranlar vardır. Hamza Zülfikar, Latince "son, sınır" anlamına gelen "terminus" kelimesine benzetilerek derlemek fiilinin eski şekli olan termek fiilinden *–im* ekiyle türetildiğini

belirterek bu terimin Türk Cumhuriyetlerinde Rusçadaki biçimiyle, "termin" olarak kullanıldığına işaret etmektedir (Zülfikar, 1991:20). Agop Dilaçar, terim olacak kelimenin konnotasyonlardan yani yan anlamlardan kurtulmuş olması gerektiğini vurgular (Dilaçar, 1957: 64). Çağdaş lehçelerde Az:*termin*; Tkm:*termin*; Gag:*termin*; Özb:*termin-atama*; Uyg:*termin-atalgu*; Tat:*atama-termin* kelimeleri kullanılmaktadır (Naskali, 1997: 79).

Türkçe Sözlük terimi şu şekilde açıklamıştır: *1.Bir bilim, sanat, meslek dalıyla veya bir konu ile ilgili özel ve belirli bir kavramı karşılayan kelime, ıstılah. 2. Geleneksel mantıkta özne veya yüklem. 3. Cebirsel bir anlatımda + veya - işaretleri arasında bulunan parçalardan her biri. 4. Bir denklemde = işaretinin iki yanındaki anlatımlardan her biri. 5. Bir kesrin pay ve paydasından her biri, had* (Türkçe Sözlük, 2011: 2330).

Dilbilgisi ve dilbilim terimleri sözlüklerinde terim şu şekilde tanımlanmıştır:

"Bilim veya sanat kavramları için kullanılan anlamı sınırlı sözcük. (Hatipoğlu, 1982: 118)."

"İlim, teknik, sanat, spor, ticaret gibi özel alanlarda kullanılan, genellikle belirli bir tek kavramın nesnenin, olayın veya durumun karşılığı olan kelime (Topaloğlu, 1989: 143)."

"Özel bir bilgi ya da etkinlik alanına, bir bilim, uygulayım ya da uzmanlık dalına özgü sözcük. Terimler uzmanlar arasında etkin bir bildirişim sağlanması için gerekli, temel öğelerdir. Genel dilde geçerli olan çokanlamlılığa karşın terim alanında tekanlamlılığa yöneliş görülür. Bu olguya bağlı olarak daha hızlı bir yenileniş süreci ve yaratım etkinliği gözlemlenir (Vardar, 1998: 200)."

"Bilim, teknik, sanat, spor, zanaat gibi çeşitli uzmanlık alanlarının kavramlarına verilen sınırlı ve özel anlamdaki ad: *radyo*, *televizyon*, *bilgisayar*, *dil bilimi*, *yüklem*, *benzeşme*, *özgül ağırlık*, *dörtgen*, *atardamar*, *yer çekimi* vb. (Korkmaz, 2010: 213)."

Cumhuriyetin ilk yıllarından sonra terim meselesi üzerinde çalışmaların arttığını görmekteyiz. 26 Eylül – 5 Ekim 1932 tarihleri arasında Dolmabahçe Sarayı'nda yapılan Birinci Türk Dil Kurultayından hemen sonra Lügat Istılah kolu kurulmuş, ikinci kurultaydan sonra ise terimlerin çokluğu ve yaygınlığı düşünülerek terim (ıstılah) kolu, sözlük (lügat) kolundan ayrılmıştır.

1936'da toplanan üçüncü Türk Dil Kurultayından sonra terim devriminde başlıca iki ilke ortaya atılmıştır:

a) Köklü kültür dünyasında ortak olan "elektrik, dinamo, metre, gram" gibi terimleri olduğu gibi almak,

b) Bunların dışındaki terimlerin elden geldiğince, Türk çocuğunun kolayca anlaması için, Türkçenin köklerinden yine Türkçe eklerle türetilmesini sağlamak (Hatiboğlu,1988: 196). Bunun sonucunda çeşitli bilim dallarıyla ilgili olarak hazırlanan terimler, Türk Dili (Belleten) dergisinin 1937 tarihli sayısında yayımlanmıştır. 1941'de Türkçe Terimler Cep Kılavuzu, 1963'te de Ortaöğretim Terimler Kılavuzu çıkarılmıştır.

1962'de yayımlanan Vecihe Hatiboğlu'nun *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü* çeşitli kaynaklar taranarak, Türk dilinin yapısı incelenip terimsiz ve tanımsız kavramlar için

yeni terimler bulunmak suretiyle hazırlanmıştır. Madde başı alınan terimlerden çoğunun Osmanlıca, Fransızca, İngilizce, Almanca karşılıkları gösterilmiş, terim hakkında çeşitli kaynaklarda kullanılan karşılıklardan bazıları *Derlenen* (derl.) başlığı altında sıralanmıştır. Her terimin tanımı yapılarak örnek verilmiş, gerekli açıklamalar ayraçlar içinde belirtilmiştir. 1989'da yayımlanan Ahmet Topaloğlu'nun *Dil Bilgisi Terimleri* Sözlüğü dil bilgisi terimleri sözlükleri, dil bilgisi kitapları ve birçok makale taranarak ortaya çıkan 2433 terimin değerlendirilmesiyle seçilen 473 madde başından meydana gelmiştir. Maddeler kelimenin Türkçe asıllı olması, yaygın olması, tek anlamlı olması veya başka bir terimle karışmaması esasına göre seçilmiş olup her madde başının yanında Fransızca ve Osmanlı Türkçesindeki karşılıkları da verilmiştir. Genellikle her terim için örnek verilmiş, örnekler seçilirken bütün değişik şekilleri kapsamasına dikkat edilmiştir. Her maddenin altında o maddenin ihtiva ettiği kavram için daha önce kullanılmış değişik terimler, ilk kullanılandan başlayarak kronolojik sıraya göre dizilmiştir. Daha sonra 1992'de yayımlanmış olan Zeynep Korkmaz'ın *Gramer Terimleri Sözlüğü,* Türk dili alanında yazılmış gramerler ve 200'den fazla makale taranarak elde edilen terim malzemesinin değerlendirilmesi suretiyle 988 madde başı seçilerek hazırlanmıştır. Değerlendirme yapılırken eldeki terimlerin birden fazla karşılık taşıyanları ile hiç karşılığı bulunmayanlar, karşılığı olup yapı ve içeriğindeki hatalar sebebiyle benimsenmemiş olanlar, tanımları yetersiz kalan veya yanlış olanlar sözlüğe alınmamıştır. Maddelerin seçimi sırasında ortaklaşa kabul görmüş ve yerleşmiş olanlar aynen alınmış, üzerinde tekrar durulması gerekenler ile teklif niteliğinde olanlar Türk Dil Kurumu Gramer Bilim ve Uygulama Kolunca oluşturulan bir komisyonda tartışılarak seçilme yoluna gidilmiştir. Her madde için gerekli tanımlama ve açıklama yapılmış, daha önceki tanımlarda yer alan eksiklikler tamamlanıp hatalı kısımlar düzeltilmiştir. Ayrıca karşılıksız terimlere Türkçe karşılıklar aranmış; elverişsiz terimlere uygun karşılıklar bulunmaya çalışılmıştır (Kültüral, 2009: 384).

1. YÖNTEM

Bu çalışma nitel bir araştırma olup betimsel araştırma yöntemleri başlığı altında ilişkisiz tekil tarama yöntemi kullanılmıştır. Bunun amacı mevcut durumun profilini ortaya çıkarmaktadır. Araştırmanın verilerinin toplanmasında yarı yapılandırılmış ve yönlendirici olmayan görüşme tekniği kullanılmıştır. Bu tekniğin kullanılmasının nedeni araştırmanın amacına uygun olarak görüşülen araştırmacıların deneyimlerini keşfe yönelik bir görüşme sürecinin hedeflenmesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu tür görüşme büyük ölçüde açık uçlu sorulara dayanır. Ayrıca yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinin araştırmacıya sunduğu en büyük kolaylık, görüşmenin önceden hazırlanmış görüşme protokolüne bağlı olarak sürdürülmesi nedeniyle daha sistematik ve karşılaştırılabilir bilgi sunmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Çalışma Grubu

Araştırma, 2011-2012 akademik yılında, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Mimar Sinan Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü ile Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde 2. sınıfta öğrenim gören 40 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Her üniversiteden sekizer öğrenci ile gönüllülük esasına dayalı olarak görüşülmüş olup araştırmanın örneklem grubu seçkisiz örneklem alma yöntemine göre belirlenmiştir.

Veri Toplama Aracı

Çalışmanın verilerinin toplanmasında araştırmacılar tarafından hazırlanmış *"yarı yapılandırılmış görüşme formu"* kullanılarak Terimler konusunda öğrenci algısı tespit edilmeye çalışılmıştır. Görüşme formu araştırmacılar tarafından hazırlanmış ve iki öğretim üyesi tarafından kapsam geçerliliği gözden geçirilmiş sorulardan oluşturulmuştur. Uzman görüşleri doğrultusunda on sorudan oluşan görüşme formunda sorular yarı yapılandırılmış tarzda öğrencilere sorulmuştur. Bu araştırmada kodların ve kategorilerin elde edildiği öğretmen adaylarının görüşlerinden birebir alıntı yapılarak geçerlilik sağlanmıştır (Patton, 1987). Kodların ve kategorilerin belirlenmesinde daha çok bulgularda ortaya çıkan kavramlar etkili olmuştur.

Form aracılığı ile Türk Dili ve Edebiyatı bölümü öğrencilerine on soru sorulmuştur. Bu sorular Gramer Terimleri Sözlüğünde tanımları verilen on gramer terimine öğrencilerin tek bir gramer terimi ile karşılık vermesi istenmiştir. Formda verilen gramer terimi tanımları Prof. Dr. Zeynep Korkmaz ve Prof. Dr. Ahmet Topaloğlu'nun hazırladığı Terim sözlüklerinden alınmıştır. Formda yer alan sorular şunlardır:

1. Fiilin karşıladığı oluş ve kılışı, kişinin başkasından duyduğunu, sonradan gördüğünü veya farkında olmadan işlediğini anlatan, içinde şekil veya zaman kavramı taşıyan kip. Türkçede *–mIş/-mUş* ekleriyle kurulur.
2. Fiil kök ve gövdelerinden belirli eklerle türetilen; ancak, şahıs ekleri alarak çekime girmediği için yargı bildirmeyen bitmemiş fiil niteliğindeki *–mAk/-mA, -Iş/-Uş, -An, -AcAk, -mIş/mUş, -(y) Ip/-(Y) Up, ve -ArAk* gibi eklerler kurulan yapı.
3. Eklerin kök ve gövdelere bağlanmasını sağlayan ses. *Ör. At-ı-l-mak, evde+y+iz*
4. Adın belirttiği nesnenin vasıta olarak kullanıldığını, fiile vasıta olduğunu belirtmek için kullanılan durum: Eski ve Orta Türkçede *+In/+Un* ekiyle karşılanan bu durum Türkiye Türkçesinde artık kalıplaşmış zarflar biçimindedir. Bunun yerine ile edatı geçmiştir. Bu durum *ile* edatı veya bunun ekleşmiş biçimi olan *+lE* ekiyle karşılanır.
5. Kelime gruplarında ve cümlede, fiilin gösterdiği oluş ve kılışın kendisinden uzaklaştığını göstermek için kullanılan ad durumu. Türkçede bu hal *–Dan* ekiyle yapılır.

6. Yalnız başına bir anlam taşımayan; ancak ad ve ad soylu kelimelerden sonra gelerek sonuna geldiği kelimeyle cümledeki başka kelimeler arasında anlam ilişkisi kuran, gramer görevli bağımsız kelime: *gibi, göre, kadar, için, karşı vb.*

7. Dudakların gerilip düz bir biçim almasıyla meydana gelen *a,e,ı,i* ünlüleri.

8. *p,ç,t,k* gibi ünsüzlerle biten kelimelerin sonuna ünlü ile başlayan bir ek getirildiğinde, kelime sonundaki tonsuz sert ünsüzlerin yumuşayarak tonlu *b,c,d,g ,(ğ)* ünsüzlerine dönüşmesi olayı, *sebep>sebebi, ağaç>ağacı, art>arda vb.*

9. Birleşik cümlede asıl cümleyle anlam bakımından ilgili olan, ana cümlenin verdiği kavramı bir şarta, bir sebebe bir dileğe, bir açıklamaya bağlamak suretiyle onu çeşitli yönlerden tamamlayan ve kuruluşu bir cümle değerinde olup yargı taşıyan cümle.

10. İsim tamlamalarında bir kavramın başka bir kavrama bağlandığını, onunla tamamlandığını gösterek hal. Türkiye Türkçesinde *–In ve –nIn* ekleriyle yapılır. *Ör. At-ın ayağı, ev-in odası, komşu-nun çocukları.*

Verilerin Çözümlenmesi

Nitel verileri sağlamak için kullanılan *"yarı yapılandırılmış görüşme formları"* örneklem grubunda yer alan 40 öğrenciye uygulanmıştır. Veriler içerik analizi tekniklerinden kategorisel analiz (Bilgin, 2006) yaklaşımı ile analiz edilmiştir. Kategorisel analiz, genel olarak, belirli bir mesajın önce birimlere bölünmesini ve ardından bu birimlerin, belirli kriterlere göre kategoriler halinde gruplandırılmasını ifade eder. Kategorilendirme, mesajların kodlanmasını, yani anlamların işlenmesini gerektirir (Bilgin, 2006: 19). Çalışmamızda kategorisel analiz yöntemiyle veriler kodlanmıştır. Ardından kodları genel düzeyde açıklayan kategoriler(temalar) belirlenmiş ve bulgular yorumlanmıştır.

2. BULGULAR VE YORUM

Türk dilinde ses ve şekil bilgisi konusunda kullanılan farklı terimlerin ilk, orta ve yükseköğretim kitaplarında görünümü betimleyen çalışmalarda yüzlerce farklı terimin kullanıldığı görülmüştür (Bk. Yavuz ve Gürlek, 2012: 3235-3252; Yavuz, 2013: 2571-2600). Öğrencilerin görüşlerine göre Türk dili çalışmalarında terim sorunlarının belirlenmesinin amaçlandığı bu çalışmada, elde edilen veriler araştırmanın yöntem kısmında değinilen veri analiz adımları sırasıyla ele alınmış ve yorumlanmıştır.

Tablo 1. Fiilin karşıladığı oluş ve kılışı, kişinin başkasından duyduğunu, sonradan gördüğünü veya farkında olmadan işlediğini anlatan, içinde şekil veya zaman kavramı taşıyan kip. Türkçede *–mIş/-mUş* ekleriyle kurulur.	
Duyulan geçmiş zaman	18
Öğrenilen geçmiş zaman	7
-miş'li geçmiş zaman	7
Belirsiz geçmiş zaman	4
Duyulan geçmiş zaman kipi	4
TOPLAM	**40**

Tablo 1′ e baktığımız zaman duyulan geçmiş zaman en çok verilen cevap olmuştur. Bununla birlikte duyulan geçmiş zaman sadece Korkmaz'ın sözlüğünde madde başı olarak alınmış, Topaloğlu ve Hatipoğlu ise sözlüklerinde madde başı olarak almamıştır. Öğrenilen geçmiş zaman ve –miş'li geçmiş zaman hiçbir terim sözlüğünde bulunmamaktadır. Belirsiz geçmiş zaman Topaloğlu ve Hatipoğlu madde başı olarak almıştır. Dilbilgisi kitaplarına baktığımızda anlatılan geçmiş zaman (Timurtaş, 1964), –miş'li geçmiş zaman (Bilgegil, 1982), öğrenilen geçmiş zaman (Ergin, 1958) terimleriyle karşılaşmaktayız.

Tablo 2.Fiil kök ve gövdelerinden belirli eklerle türetilen; ancak, şahıs ekleri alarak çekime girmediği için yargı bildirmeyen bitmemiş fiil niteliğindeki *–mAk/-mA, -Iş/-Uş, -An, -AcAk, -mIş/mUş, -(y) Ip/-(Y) Up, ve ArAk* gibi eklerler kurulan yapı.	
Fiilimsi	24
Eylemsi	9
Çekimsiz fiil	5
Yarım yargı	2
TOPLAM	**40**

Tablo 2'ye baktığımız zaman fiilimsi öğrencilerin en fazla verdikleri cevap olmuştur. Dilbilgisi sözlüklerinde sadece Topaloğlu fiilimsiyi madde başı olarak almış, Hatipoğlu eylemsi olarak almış, Korkmaz ise çekimsiz fiil terimini madde başı olarak almıştır. Yarım yargı terimi terim sözlüklerinde yer almamaktadır. Dilbilgisi kitaplarımızda fiilimsi ve eylemsi terimlerine daha çok verilmiştir (Gencan, 1979; Aksan, 1983; Bilgegil, 1982; Ediskun, 1992). Yarım yargı terimi sadece Tahsin Banguoğlu'nda karşımıza çıkmaktadır (Banguoğlu, 1974: 521)

Tablo 3.Eklerin kök ve gövdelere bağlanmasını sağlayan ses.*Ör. At-ı-l-mak, evde+y+iz*	
Yardımcı ses	22
Kaynaştırma harfi	8
Kaynaştırma sesi	4
Bağlayıcı ses	4
Bağlantı sesi	2
TOPLAM	**40**

Tablo 3'e baktığımız zaman yardımcı ses terimi en fazla verilen cevap olmuştur. Yardımcı ses terimi Topaloğlu tarafından madde başı olarak alınmış, Korkmaz bağlayıcı ses, Hatipoğlu ise koruma konsonantı terimini madde başı olarak almıştır. Kaynaştırma sesi, kaynaştırma harfi ve bağlantı sesi terim sözlüklerinde yer almamaktadır. Dilbilgisi kitaplarına baktığımızda yardımcı ses (Toparlı,1996; Ergin, 1992) Kaynaştırma harfi (Bilgegil, 1982; Gencan, 1979), koruyucu ünsüz (Ediskun, 1992) gibi terimler karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 4. Adın belirttiği nesnenin vasıta olarak kullanıldığını, fiile vasıta olduğunu belirtmek için kullanılan durum: Eski ve orta Türkçede *+In/+Un* ekiyle karşılanan bu durum Türkiye Türkçesinde artık kalıplaşmış zarflar biçimindedir. Bunun yerine ile edatı geçmiştir. Bu durum *ile* edatı veya bunun ekleşmiş biçimi olan *+lE* ekiyle karşılanır.	
Vasıta hali	16
Vasıta durumu	8
Araç durumu	7
Araç hali	5
İnstrumental eki	4
TOPLAM	**40**

Tablo 4'e baktığımız zaman vasıta hali terimi en fazla verilen cevap olmuştur. Dilbilgisi terim sözlüklerinde Korkmaz vasıta durumu terimini madde başı olarak almış, Topaloğlu araç hali terimini, Hatipoğlu ise araç durumu terimini madde başı olarak almıştır. Dilbilgisi kitaplarımızda da ağırlıklı olarak vasıta durumu ve araç hali terimleri kullanılmıştır (Ergin, 1982; Timurtaş, 1964).

Tablo 5. Kelime gruplarında ve cümlede, fiilin gösterdiği oluş ve kılışın kendisinden uzaklaştığını göstermek için kullanılan ad durumu. Türkçede bu hal *–Dan* ekiyle yapılır.	
Çıkma durumu	10
Çıkma hali	9
Ayrılma hali	7
Uzaklaşma hali	5
Ablatif eki	4
İsmin –den Hali	3
TOPLAM	**40**

Tablo 5'e baktığımızda en fazla verilen cevap çıkma durumu olmakla birlikte ilk üç sıradaki cevapların birbirine yakın olduğunu görmekteyiz. Korkmaz ve Hatipoğlu çıkma durumunu, Topaloğlu ise çıkma hali terimini madde başı olarak almıştır. Ayrılma hali, uzaklaşma hali ve ismin –den hali terim sözlüklerinde bulunmamaktadır. Dilbilgisi kitaplarında ayrılma hali (Timurtaş, 1961) uzaklaşma hali (Ergin, 1958), -den hali (Bilgegil, 1982) terimleri kullanılmıştır.

Tablo 6. Yalnız başına bir anlam taşımayan; ancak ad ve ad soylu kelimelerden sonra gelerek sonuna geldiği kelimeyle cümledeki başka kelimeler arasında anlam ilişkisi kuran, gramer görevli bağımsız kelime: *gibi, göre, kadar, için, karşı vb.*	
Edat	17
Takı	9
İlgeç	8
son çekim edarı	4
çekim edatı	2
TOPLAM	**40**

Tablo 6'ya baktığımızda en fazla verilen cevap edat terimi olmuştur. Korkmaz edat, Topaloğlu takı, Hatipoğlu ise ilgeç terimini madde başı olarak almıştır. Son çekim edat ve çekim edat terim sözlüklerinde bulunmamaktadır. Dilbilgisi kitaplarında daha çok edat terimi tercih edilmiştir (Banguoğlu, 1974;Toparlı, 1996; Bilgegil, 1982).

Tablo 7..Dudakların gerilip düz bir biçim almasıyla meydana gelen *a,e,ı,i* ünlüleri.	
Düz ünlü	24
Düz sesli	10
Düz vokal	6
TOPLAM	**40**

Tablo 7'ye baktığımızda düz ünlü en fazla verilen cevap olmuştur. Korkmaz, Topaloğlu ve Hatipoğlu düz ünlüyü madde başı olarak almıştır. Düz vokal ve düz sesli terim sözlüklerinde bulunmamaktadır. Dilbilgisi kitaplarında düz ünlü kullanılmakla birlikte (Toparlı, 1996; Aksan, 1995) düz sesli (Banguoğlu, 1974) ve düz vokal (Ergin, 1992) terimleri de karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 8. *p,ç,t,k* gibi ünsüzlerle biten kelimelerin sonuna ünlü ile başlayan bir ek getirildiğinde, kelime sonundaki tonsuz sert ünsüzlerin yumuşayarak tonlu *b,c,d,g ,(ğ)* ünsüzlerine dönüşmesi olayı, *sebep>sebebi, ağaç>ağacı, art>arda vb.*	
Ünsüz yumuşaması	22
Sert sessizlerin yumuşaması	10
Ötümlüleşme	3
Sedalılaşma	3
Tonlulaşma	2
TOPLAM	**40**

Tablo 8'e baktığımızda ünsüz yumuşaması en fazla verilen cevap olmuştur. Korkmaz ve Hatipoğlu tonlulaşma terimini, Topaloğlu ise ötümlüleşme terimini madde başı olarak almıştır. Sert sessizlerin yumuşaması, ünsüz yumuşaması ve sedalılaşma terim sözlüklerinde bulunmamaktadır. Dilbilgisi kitaplarına baktığımızda tonlulaşma (Banguoğlu, 1974), sedalılaşma (Timurtaş, 1964) gibi farklı terimler kullanılmıştır. Özellikle bu tabloda ilginç bulduğumuz 32 öğrencinin cevap olarak verdiği "ünsüz yumuşaması ve sert sessizlerin yumuşaması" terim sözlüklerimizde ve yüksek öğretim ders kitaplarında yer almamasıdır.

Tablo 9. Birleşik cümlede asıl cümleyle anlam bakımından ilgili olan, ana cümlenin verdiği kavramı bir şarta, bir sebebe bir dileğe, bir açıklamaya bağlamak suretiyle onu çeşitli yönlerden tamamlayan ve kuruluşu bir cümle değerinde olup yargı taşıyan cümle.	
Yan cümle	15
Yardımcı cümle	12
Yan tümce	8
Yan cümlecik	3
Yardımcı tümce	2
TOPLAM	**40**

Tablo 9'a baktığımızda yan cümle en fazla verilen cevap olmuştur. Topaloğlu yardımcı cümle, Korkmaz yan cümle, Hatipoğlu ise yan tümce terimini madde başı olarak almıştır. Yan cümlecik ve yardımcı tümce terim sözlüklerinde bulunmamaktadır. Dilbilgisi kitaplarına baktığımızda yan cümle (Banguoğlu, 1974; Bilgegil, 1982; Toparlı, 1996), yardımcı cümle (Ergin, 1992), yan tümce (Aksan, 1995) terimleri yer almaktadır.

Tablo 10. İsim tamlamalarında bir kavramın başka bir kavrama bağlandığını, onunla tamamlandığını gösterek hal. Türkiye Türkçesinde *–In ve –nIn* ekleriyle yapılır. *Ör. At-ın ayağı, ev-in odası, komşu-nun çocukları.*	
İlgi hali	18
Tamlayan durumu	9
İlgi durumu	8
Genitif hali	4
Katılma hali	1
TOPLAM	**40**

Tablo 10'a baktığımızda ilgi hali en fazla verilen cevap olmuştur. Topaloğlu ilgi hali, Korkmaz ilgi durumu, Hatipoğlu ise tamlayan durumu terimlerini madde başı olarak almış, katılma hali ise terim sözlüklerinde yer almamıştır. Dilbilgisi kitaplarına baktığımızda ilgi hali (Timurtaş, 1964; Ergin, 1992), Genitif hali (Banguoğlu, 1974; Bilgegil, 1982) terimleri karşımıza çıkmaktadır.

Yukarıdaki tablolardan anlaşılacağı üzere karşımıza toplamda 48 farklı terim çıkmaktadır.

Bu konuda M4 kodlu öğrencinin görüşü şöyledir:

"Ortaöğretim ve yükseköğretimde dilbilgisi terimlerinde çok farklı kullanımlarla karşılaşmaktayız. Hatta üniversitede öğretim üyelerinin birbirlerinden farklı terimleri tercih ettiklerini görmekteyiz. Bu öğrencilerde konuyu kavramada sıkıntı oluşturmaktadır."

S6 kodlu öğrencinin görüşü şöyledir:

"Üniversiteye hazırlıkta çoğumuz dershanelere gittik. Dershanelerde kullanılan dilbilgisi terimlerinin ortaöğretim ve yükseköğretimden farklılık taşıdığını düşünüyoruz. Özellikle çoktan seçmeli sorularda ders kitaplarında bulunmayan terimler seçenek olarak verilmiştir.

Ç8 kodlu öğrencinin görüşü şöyledir:

Şu anda kullandığım dilbilgisi terimlerinde üniversiteye hazırlıkta gittiğim dershanede verilen terimlerin etkisi olduğunu düşünüyorum. Fakat yükseköğretimde kullanılan terimlerle ciddi farklılıklar bulunmaktadır.

İ7 kodlu öğrencinin görüşü şöyledir:

Farklı gramer kitaplarında bazı terim farklılıkları anlaşılabilir, ancak bir gramer kitabının değişik bölümlerinde terim farklılıklarıyla karşılaşılmaktadır.

Y1 kodlu öğrencinin görüşü şöyledir:

Hocaların terimleri tercih etmede siyasi bir tutum da söz konusu olduğunu düşünüyorum. Sıfat yerine önad, zarf yerine belirteç, zarf-fiil yerine ulaç terimini tercih etmesinde bunun etkisi olduğunu düşünüyorum.

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Terimler konusunda son yıllarda çok önemli çalışmalar yapılmıştır. Özellikle hazırlanmış olan dilbilgisi terim sözlükleri bu konudaki önemli bir boşluğu doldurmuştur. Ancak verdiğimiz sınırlı örneklerde görüldüğü üzere bu konudaki karışıklık devam etmektedir. Hem terim sözlükleri hem de ders kitaplarında kullanılan terimler arasında bir birlik olmadığını görüyoruz. Kırk sekiz farklı terimin karşımıza çıktığı bu çalışmada öğrencilerin verdiği yirmi bir terim, terim sözlüklerinde yer almamaktadır.

Terimler konusunda yaşanan farklılıklar ana dili öğretme ve öğrenme ve yabancılara Türkçe öğretimi konusundaki en önemli engellerdendir. Öteden beri ülkemizde yabancı dil öğrenimindeki sorun tartışılmaktadır. Kanaatimizce bu sorunun yaşanmasında dilbilgisi ve terim sorununda payı vardır. Çünkü kendi dilinin dilbilgisi kurallarını, en önemli dilbilgisi terimlerini bilmeyen bir öğrenci için bir başka dilin gramer kurallarını öğrenmek son derece güçtür.

Bu konuda yaşanan sorun akademik bir boyut taşımaktadır ve çözüm de yine akademik ortamda aranmalıdır. Öncelikle ortaöğretim ders kitapları terim konusunda tekrardan gözden geçirilmelidir. Terim karışıklığı ortadan kaldırılıp ortak terimlerle hazırlanan ders kitapları bu karışıklığa önemli bir çözüm olacaktır. Talim ve Terbiye Kurulu ders kitaplarını incelerken bu hususa özellikle dikkat etmesi son derece önemlidir. Sadece ders kitapları değil üniversiteye hazırlık amaçlı hazırlanan kitaplarda da mutlaka bu hususa dikkat edilmelidir.

KAYNAKÇA

AKSAN, Doğan, (1995), *Her Yönüyle Dil, (Ana Çizgileriyle Dilbilim)* TDK Yay. Ankara.
AKSAN, Doğan, (1983), *Sözcük Türleri*, Ankara.
BANGUOĞLU, Tahsin, (1974), *Türkçenin Grameri*, İstanbul.
BİLGEGİL, Kaya, (1982), *Türkçe Dilbilgisi*, İstanbul.
BİLGİN, Nuri. (2006), Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi Teknikler ve Örnek Çalışmalar, Siyasal Kitabevi, Ankara.
DİLAÇAR, Agop, (1957), *"Terim Nedir?"* Türk Dili, c. IV, s. 60-78.
EDİSKUN, Haydar, (1992), *Türk Dilbilgisi*, İstanbul.
ERGİN, Muharrem, (1958), *Türk Dilbilgisi*, İstanbul.
ERGİN, Muharrem, (1992), *Üniversiteler İçin Türk Dili*, İstanbul.
GENCAN, Tahir N., (1979), *Dilbilgisi*, Ankara.
HATİPOĞLU, Vecihe, (1982), *Dilbilgisi Terimler Sözlüğü,*TDK Yay., Ankara.
HATİBOĞLU, Vecihe (1988), *Dil Yazıları I*, TTK Basımevi, Ankara.
KORKMAZ, Zeynep, (2010), *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yay., Ankara.

KÜLTÜRAL, Zuhal, (2009), *Dilbilgisi Terim Sözlükleri ve Terimlerin Kullanımında Görülen Aksaklıklar*, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4/8, s. 383-394.

NASKALİ, Emine, G., (1997), *Türk Dünyası Gramer Terimleri Kılavuzu,* TDK Yay., Ankara

PATTON, Michael, Quinn, (1987), *How to use qulitative methods in evaluation*, Newbury Park, CA: Sage.

TOPALOĞLU, Ahmet, (1989), *Dilbilgisi Terimler Sözlüğü,* Ötüken Yay., İstanbul.

Türkçe Sözlük, (2011), TDK yay. Ankara.

TİMURTAŞ, Faruk K., (1964), *Osmanlıca Grameri*, İstanbul.

TOPARLI, Recep, (1996), *Türk Dili*, Sivas.

VARDAR, Berke,(1980), Dilbilim ve Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü, Ankara.

YAVUZ, Serdar, GÜRLEK, Mehmet, (2012), *İlköğretim-Ortaöğretim ve Yükseköğretimde Türk Dili Alanındaki Terim Farklılıkları I-Ses Bilgisi*, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 7/4 Fall, s., 3235-3252.

YAVUZ, Serdar, (2013), *İlköğretim-Ortaöğretim ve Yükseköğretimde Türk Dili Alanındaki Terim Farklılıkları II-Şekil Bilgisi*, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/9 Summer, s., 2571-2600.

YILDIRIM, Ali, ŞİMŞEK, Hasan, (2011), *Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

ZÜLFİKAR, Hamza,(1991), *Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları*, TDK yay., Ankara.